

Mark Rutte: waarom heb je honderd miljard gaten in je hand? (Jalta, 1 april 2016)

Tijdens zijn kabinetten zijn houdt Mark het al zes jaar lang vol: meer geld uitgeven dan binnen krijgen. In totaal is hierdoor de staatsschuld opgelopen met meer dan honderd miljard euro. In Henk en Ingrid taal betekent dat iedere Nederlander 6000 euro aan schulden heeft gemaakt, oftewel 1000 euro per jaar extra. Wanneer gaan we eens echt bezuinigen en de staatsschuld verkleinen in plaats van vergroten?

In de afgelopen weken zijn de communicatiemedewerkers van de ministeries er weer druk mee: vooruitlopend op het voorjaarsoverleg en later het maken van de begroting voor 2017 komen ze met hun angstverhalen over de vooroorlogse toestand waarin hun departement zich bevindt. We hadden eerst alleen de huilverhalen vanuit Defensie, maar sinds dat er een nieuwe politiechef is, ligt er ook vanuit daar weer een verzoek voor meer geld. Er wordt meer geld uitgegeven aan de asielopvang, ambtenaren verdienen meer dan de inflatie en er moet meer geld komen voor veiligheid, kortom: Den Haag is weer compleet out of cost-control. Het wordt tijd dat politici financieel verantwoordelijk gaan handelen en zich bewust worden welke nalatenschap ze achterlaten als ze weg zijn. Te beginnen met onze premier, 111 miljard euro schuld toevoegen vanaf 2011 tot en met 2016 is exorbitant en onacceptabel.

Gedisciplineerd geld uitgeven

Geld lenen is tegenwoordig gratis voor Nederland, sterker nog: we krijgen geld toe. Desondanks zijn er nog steeds (dalende) financieringslasten gemoeid met het hebben van een staatsschuld. Zo geven we dit jaar 8 miljard euro uit aan financieringslasten op onze staatsschuld, geld dat ook in had kunnen worden gezet om te investeren. Of uitiem gerekend: bij geen staatsschuld hebben we geen begrotingstekort van elf miljard euro in 2016, maar slechts drie miljard. Een veel belangrijkere reden om geen begrotingstekort te hebben is de signaalfunctie die van een sluitende begroting uitgaat. Het maakt het namelijk glashelder dat Nederland van zichzelf eist dat we gedisciplineerd handelen. Dit vergroot de druk tijdens internationale onderhandelingen om als een zuinige rentmeester te opereren, iets wat eigenlijk binnen Europa in bijna iedere discussie ontbreekt. Hoe kan onze premier scherp zijn richting de continue begrotingsoverschrijding van Frankrijk zijn als hij zelf ook geen sluitend verhaal heeft? Daarnaast is een dichte boekhouding ook een signaal vanuit de regering naar haar bevolking om gedisciplineerd om te gaan met geld. Banken hebben het signaal opgepakt en komen in actie: hypotheeklen worden tegenwoordig afgelost en ook pensioenfondsen grijpen in. De overheid niet. De prikkel die is ontstaan na het redden van banken door de overheid is dat er risicovol kan worden geopereerd, omdat vaders Staat toch wel klaar staat als het misgaat. En deze ontstane terechte aanname is verwerpelijk. De overheid is niet bedoeld om banken, thuiszorgorganisatie of wie dan ook te redden. Mismanagement hoort te leiden tot een faillissement, waardoor er een gat in de markt komt, waar andere organisaties weer van kunnen profiteren.

Financiële uitgangspunten

Bij het maken van de Rijksbegroting lijkt het praktische uitgangspunt te zijn om te streven naar een sluitende begroting, maar dat er stiekem wordt gehandeld met een bandbreedte van 0 naar 3% overschrijding van de begroting. In de praktijk zie je dat bijna altijd hier op wordt uitgekomen, er is maar sporadisch een begrotingsoverschot. De laatste keer was tien jaar geleden in 2006 onder minister Zalm (overschot van 0.5%). De kabinetten Balkenende 4 en Rutte 1 en 2, onder financiële leiding van PVDA ministers Bos en Dijsselbloem (en De Jager tijdelijk) kenden slechts tekorten. Het wordt hoog tijd voor enkele heldere uitgangspunten en de afspraak om deze te handhaven. Het eerste uitgangspunt is dat een kabinet tijdens haar regeerperiode geen extra schulden meer toevoegt. Dat betekent dat er tijdens een voorkomend jaar wel een klein tekort mag ontstaan, als de som van de jaren maar een positief saldo vertoont. Door politieke onzekerheid moet het eerste jaar altijd positief zijn om een saldo te ontwikkelen voor mogelijk moeilijker jaren. Het tweede uitgangspunt moet een omkering van de bandbreedte zijn. De Rijksbegroting dient als doel te hebben om 3 procent overschot te hebben. Door incidentiele tegenvallers, kan er met minder genoeg worden genomen, waardoor er een garantie blijft dat er geld overblijft. Eventueel kan er zelfs een bonus worden afgesproken voor de ministersploeg wanneer de totale begroting sluitend en positief wordt afgeleverd, het is namelijk aangetoond dat deze zogenaamde agency-theorie. Zo is de omzet van een franchise supermarkt geleid door een eigen ondernemer versus een werknemer van het grootwinkelbedrijf significant hoger. Het loont dus om financieel opgehangen te zijn aan het eindresultaat. Deze bonus moet niet exorbitant zijn, maar mag best significant zijn om een schouderklopje te onderstrepen. Daarnaast profiteren alle Nederlanders van een zuinige overheid.

Ombuigingen

Met een begrotingstekort van elf miljard voor 2016 (1.6% van ons BBP, maar 4% tekort op de Rijksbegroting) en een doel om 3 procent overschot te hebben -21 miljard euro- betekent dit een ombuiging van 32 miljard euro. Dit is geen simpele opgave, het vereist visie om een nieuw

Nederlands verhaal te maken met een aangepaste verzorgingsstaat, het vereist leiderschap om de juiste keuzen te maken en het vereist discipline om door de donkere dagen van de implementatie te gaan. Er zullen stakingen komen, het land gaat plat en het gevoel van verschraling zal in eerste instantie verkeerd voelen. De opbrengst is echter dat we als land in controle blijven en niet potentieel een speelbal worden van financiële krachten. Ook zal op termijn daadwerkelijk lastenverlichting kunnen volgen, wat de energie terug zal brengen in de maatschappij na een hele lastige periode.

Het verhaal van de kleine overheid

Volgens het recent verschenen boek van Ewout Klei over de historie van de JOVD zijn er grofweg twee type VVD-ers: de progressief liberalen en de conservatieven. Mark Rutte is een goed voorbeeld van het eerste, terwijl Frits Bolkestein tot de laatste categorie kan worden gerekend. En dat is misschien wel onderdeel van de oorzaak van waar we nu financieel staan. De enige manier om een grote ombuiging te bewerkstelligen is om een van de pilaren van het conservatisme te gaan omarmen als kabinet en te transformeren in een kleine overheid. *De samenleving is niet maakbaar* is het uitgangspunt. Bij een kleine overheid wordt slechts het essentiële gedaan door de overheid zoals de verdediging van de natie, bescherming van de burger, handhaving van de rechtsstaat en cruciale publieke infrastructuur. Daarnaast kan worden geholpen wanneer het individu of een maatschappelijk collectief iets niet tot stand kan brengen. Wanneer we dit als uitgangspunt nemen voor het nieuwe Nederland moeten we de waarheid onder ogen durven zien en een grootschalige discussie beginnen over de lange termijn financierbaarheid van alle vormen van onderwijs (34 miljard) en de zorg (74 miljard). Zijn dit daadwerkelijk taken van de overheid? Daarnaast zijn er vraagtekens te plaatsen bij vrijwel alle sociale vangnetten (78 miljard). Hele fundamentele discussies dienen te worden gevoerd, bijvoorbeeld de vraag of de leerplicht niet zou moeten worden veranderd in een leerrecht, terwijl onderwijs volledig kan worden geprivatiseerd. Daarnaast: moet de overheid nog geld willen uitgeven aan mensen boven de pensioenleeftijd op het gebied van gezondheidszorg of beschouwen we dat als probleem van de gedupeerde aangezien we als land concluderen dat we nog wel willen waarborgen dat eenieder een goed leven verdient tot 67, maar niet meer daarna? En leggen we de goede prikkels in de samenleving als we geen tijdlimiet zetten op de bijstand? Moet een bijstand niet net als de WW een tijdelijk vangnet zijn, met als doel om van werk naar werk te begeleiden. Waarom zou een overheid en haar burgers moeten betalen voor het falen van een individu? In de tijden van de gouden eeuw, waarin er een grote toestroom van gelukzoekers naar Nederland ontstond, waren de vangnetten niet aanwezig. Het gevolg was dat de migranten zich aanpasten naar de Nederlandse maatstaf om zo mee te kunnen profiteren van de hoogconjunctuur. Ze vonden werk en bouwden een leven op. Ging het mis, dan hielp men elkaar. Niet alleen met tijdelijk geld, maar ook met het zoeken van een nieuwe baan. Daarnaast kenden de meeste zeevaarders ook een vrij eenzijdig menu tijdens hun reizen, iets waar ongetwijfeld over geklaagd werd, maar het was niet anders: deal with it! Nederland verandert en de politiek moet de regie gaan voeren over de publieke taken bij deze veranderende samenleving. Denken vanuit de verandering (outside-in) en daar de departementen op laten aansluiten in plaats van de ministeriële agenda als uitgangspunt te nemen (inside-out).

Het ontbreken van de wil

De interessante vraag blijft: waarom geeft Mark Rutte zoveel geld uit? Het is te makkelijk om te zeggen dat door het ontbreken van nageslacht het feitelijk voor hemzelf niet zoveel uitmaakt. Het is ook te makkelijk om te zeggen dat hij als jongste kind altijd verwend is geweest en daardoor het woord "nee" niet kent. Het is ook te makkelijk om de schuld bij de PVDA ministers in de schoenen te schuiven op het ministerie van Financiën. Toch is het opvallend dat Westerse landen zoals Duitsland en Australië zelfs tijdens en na de crisisjaren een begrotingsoverschot wisten te presenteren. Daarnaast kent Zweden al twintig jaar op rij een begrotingsoverschot, door gedisciplineerd te handelen. Het is dus praktisch zeker mogelijk om dit te realiseren. Waarom lukt het Nederland dan niet om een overschot te bewerkstelligen? Natuurlijk zijn er de argumenten over het ontbreken van het politieke draagvlak, een werkelijkheid van al relatief hoge belastingen, hoge geplande uitgaven en verwachtingen. Ook was er de angst om door nog harder te snijden, dat de maatschappelijke druk te hoog zou worden en er niet genoeg geld zogenaamd zou worden geïnvesteerd om de economie aan te jagen. Toch kan je niet om de conclusie heen dat er geen politieke vastberadenheid is vanuit Mark Rutte om een sluitende begroting af te leveren. Net als zijn meeste voorgangers is de Rijksbegroting een resultante van de keuzen in plaats van dat financiële discipline het onwrikbare principe is. Om uiteindelijk een begrotingsoverschot af te dwingen. En dat is een stuitende conclusie. Helemaal gezien het feit dat Rutte de allereerste VVD premier van ons land is. Daarnaast bekt "ik heb honderd miljard euro vreemd vermogen toegevoegd aan mijn budget in zes jaar" ook niet zo lekker mocht Rutte volgend jaar zijn overstap willen maken naar het bedrijfsleven na het verliezen van de verkiezingen. Of ziet hij toch het licht in 2016 en overtreft hij zichzelf met een fantastische Rijksbegroting 2017 waar heel Nederland zijn vingers bij af zal likken? Wanneer Mark slaagt in het laatste, maakt hij toch zijn premier-cirkel rond op financieel terrein.

Dr. Rutger van den Noort is te volgen op twitter via @RutgervdNoort